

Kiezen voor de toekomst

Verkiezingsprogramma D66
Provincie Utrecht 2019-2023

D66

Voorwoord

Beste mede-Utrechter,

'Waarom zou ik gaan stemmen voor de provincie?' Die vraag krijg ik heel regelmatig. "De provincie", zeg ik dan, "is belangrijker dan je denkt." Want de provincie beslist over ruimte. En die hebben we hard nodig in Utrecht. Voor natuur, landbouw, woningen, bedrijven en mobiliteit. En daar komt de komende jaren ook nog energie bij.

Onze provincie is een populaire provincie om te wonen en werken. Dat zet die ruimte onder druk. Hoe gaan we daar slim mee om? Dat vraagt om een bestuur dat balans vindt in uiteenlopende wensen en belangen. Om creativiteit waarmee we onze provincie zowel groen en leefbaar houden, als klaar voor de toekomst.

Aangezien steeds meer mensen willen wonen, werken en recreëren in onze provincie, moeten we vandaag aan de slag om de ruimte van morgen vorm te geven. Ruimte voor kinderen om op te groeien. Ruimte om zelf te kunnen wonen, werken, verplaatsen en recreëren. Ruimte om dromen waar te maken.

D66 is positief over de toekomst. Dat betekent niet dat we vinden dat alles goed gaat. Ons optimisme is een houding waarmee we naar de wereld om ons heen willen kijken. Kansen zien om in beweging te komen, zelf initiatief nemen, dat waarderen we.

De toekomst vormgeven doet de politiek niet alleen, we willen samenwerken met gemeenten, bedrijven en inwoners. Elkaar niet in de weg zitten, maar ruimte maken voor dromen, ideeën en innovaties, zodat we de toekomst sneller naar ons toe halen.

Een stem op D66 is een stem voor een positieve en optimistische politieke partij die wil luisteren naar anderen. We zijn eigenwijs, maar niet koppig. We zoeken brede steun voor onze voorstellen, omdat we het belangrijk vinden dat het bestuur met breed gedragen plannen aan de slag kan. Daarom hebben we de afgelopen periode gezorgd dat het provinciehuis verder is opengesteld voor inwoners en bedrijven. Als politici moeten we tenslotte niet alles zelf willen weten, maar goed luisteren naar wat mensen te vertellen hebben. Als we samen optrekken met een heldere visie voor de toekomst kunnen we tot scherpe besluiten komen.

En dat is nu hard nodig, want we staan voor belangrijke vragen: hoe en waar geven we vorm aan schone energie? Hoe houden we goed wonen voor iedereen bereikbaar en betaalbaar? Hoe zorgen we dat de provincie bereikbaar blijft? En hoe zorgen we dat iedereen kansen en keuzen heeft, nu en in de toekomst? D66 heeft daarover heldere ideeën die je leest in dit verkiezingsprogramma.

Op onze lijst vind je mensen met meer en minder politieke ervaring, met verschillende achtergronden en ambities, maar vooral mensen met een hart voor anderen. Kandidaten die van de provincie Utrecht een nog mooiere, gezondere en leefbaarder provincie willen maken. Te beginnen met de ruimte om zelf te kiezen hoe jij samen, met al die anderen, naar de toekomst wilt. Democratie maken we immers samen.

Ik kijk ernaar uit om jullie de komende jaren te spreken. We zoeken jullie op en we staan open om samen met jullie de toekomst vorm te geven. D66 wil de komende jaren belangrijke resultaten blijven boeken. Niet door te roepen langs de zijlijn, maar door te luisteren, samen te werken en dan besluiten te nemen waar we nu en in de toekomst beter van worden.

Stem D66. Stem vóór de toekomst!

Marc de Droog
Lijsttrekker D66

D66 richtingwijzers

Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen.

Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen.

Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit.

Beloon prestaties en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen.

Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst.

<https://wordlid.d66.nl>

Kiezen voor de toekomst

Verkiezingsprogramma provincie Utrecht 2019-2023

Inhoudsopgave

1. Duurzaamheid en energietransitie	10
2. Wonen en natuur	17
3. Reizen en rijden	26
4. Werk en ontspanning	34
5. Besturen en samenwerken	41
6. Utrecht en Europa	45
7. Investeren en besparen	46
Tot slot	48

Inleiding

D66 is een sociaal-liberale partij: we gaan uit van de kracht van het individu met respect voor de groep en de planeet. Soms moet die eigen kracht (tijdelijk) ondersteund worden. Voor ons geldt dat de keuzevrijheid van de een niet ten koste mag gaan van die van een ander. Vrijheid en solidariteit moeten in balans zijn.

Wij zijn democraten. Wij staan voor een democratie waar een meerderheid niet zijn wil oplegt aan een minderheid. Integendeel: onze democratie kenmerkt zich door een meerderheid die rekening houdt met de belangen van iedereen en daarmee minderheden een stem geeft. Zo kan de samenleving zich evenwichtig ontwikkelen.

En dan is er alles wat geen stem heeft. D66 zal daar altijd oog voor hebben. Onze leefomgeving bestaat uit veel meer dan dat wat wij zelf zijn of ontwikkelen. Ons handelen raakt veel meer. Natuur, dieren, bodem, lucht en water hebben in een democratie misschien geen stem, maar verdienen wel onze aandacht.

We zien een toekomst waarin iedereen zich bewust is van het feit dat je succes niet in je eentje boekt, maar juist samen met anderen. Een droom over een toekomst waarin we verschillen toejuichen. Waarin we allemaal gezond kunnen leven, kunnen verzorgen en verzorgd kunnen worden als het nodig is. Een omgeving waar iedereen fijn kan wonen, geld kan verdienen en geld kan uitgeven. Waarin we veilig en vlot kunnen reizen zonder negatieve gevolgen voor generaties in de toekomst.

Maar het blijft niet bij dromen. We willen stap voor stap onze droom verwezenlijken. Zaken bereiken door dingen te doen, te vallen en weer op te staan. Niemand heeft iets aan een utopie. We zijn niet alleen; Nederland komt vooruit als we samenwerken en oog hebben voor de ander.

D66 zoekt inwoners van Utrecht actief op. Samen met hen willen we de keuzes maken voor onze provincie.

De provincie Utrecht groeit. Naast mensen die hier willen wonen weten ook steeds meer bedrijven de weg naar Utrecht te vinden. Groei kan en moet toekomstvast zijn, gebaseerd op innovatie en circulariteit. Zo gaat groei niet ten koste van ons welzijn.

Een goed vestigingsklimaat trekt bedrijven aan met een vraag naar goede werknemers. Omdat het aanbod van werk in evenwicht moet blijven met de vraag, blijven we inzetten op scholing. Samenwerking tussen bedrijven, werknemers en onderwijsinstellingen is daarbij essentieel, evenals de samenwerking tussen gemeenten. De focus van de provincie moet liggen bij het mbo, omdat er grote tekorten zijn aan vakmensen. Met meer prioriteit voor onderwijs bouwen we aan kennis, kracht en kansen voor iedereen.

Of je nu ver van je school woont, slechtziend bent, in een andere provincie werkt of in een rolstoel zit, je moet je bestemming veilig en eenvoudig kunnen bereiken. Zonder de kwaliteit van de leefomgeving en de natuur aan te tasten. We willen een duurzaam bereikbare provincie voor iedereen, waar gezond geleefd kan worden.

Gezond leven is ook gezond wonen. De vraag naar woningen is groot, van alle soorten woningen zijn er meer nodig. De bedrijvigheid in onze provincie groeit ook. Bedrijven die bedrijfslocaties nodig hebben. Woningen en bedrijven die bereikbaar moeten zijn. Dat strijdt om voorrang met een mooie en diverse natuur, schone lucht, een stevige en gezonde bodem. Wij vinden dat de noodzaak om aan de ruimtelijke behoefte te voldoen, niet zomaar ten koste mag gaan van de leefomgeving. We leven nu, maar ook toekomstige generaties doen er toe. Samen met de uitdagingen op het gebied van energievoorzieningen en klimaatbestendigheid zijn er dus genoeg factoren aanwezig die invloed hebben op de inrichting van onze leefomgeving. Het vraagt om scherpe keuzes.

D66 durft te kiezen. En we hebben het lef om te hervormen wat hervormd moet worden. We zullen nooit aarzelen om het probleem recht in de ogen te kijken. Taboes bestaan niet, we draaien nergens omheen. Van onderwijs tot de arbeidsmarkt, van starterswoning tot voorziening voor ouderen, van monumentaal landschap tot zonneveld; we moeten doen wat nodig is.

In de komende vier jaar wil D66 daarom doelgerichte keuzes maken in onze provincie. Daarvoor willen we ook over grenzen heen kijken, een brede blik houden. Niet alleen geografisch, maar

ook inhoudelijk. Een standpunt op het gebied van verkeer kan ook het woongenot raken. Of gevolgen hebben voor duurzaamheid.

In dit programma kiezen we dan ook duidelijk voor een integrale aanpak, waardoor de indeling in hoofdstukken tot de nodige hoofdbreken heeft geleid en herhalingen niet te voorkomen waren.

In dit programma laten we onze keuzes zien.

1. Duurzaamheid en energietransitie

Voor D66 is duurzaamheid vanzelfsprekend. Het is verweven in ons hele provinciale programma. Een stem op D66 is een stem voor duurzaamheid. We willen de doelen van het klimaatakkoord van Parijs en het nationale klimaatakkoord daadwerkelijk halen. Dat betekent dat we moeten versnellen en dat we nieuwe wegen moeten inslaan. De provincie Utrecht wil in 2040 energieneutraal zijn. Om daar te komen moeten we meer duurzame energie produceren en minder energie verbruiken. Daarom zorgen we dat we in 2030 tenminste 30% van het energieverbruik van 2016 duurzaam opwekken (30-in-30). Daarnaast zorgen we dat het energieverbruik in 2030 is gehalveerd ten opzichte van het energieverbruik in 2016.

De energietransitie is een grote opgave. Het kan, maar dan moeten we er de komende decennia hard aan werken. Gebouwen worden vergaand geïsoleerd, het vervoer moet duurzamer, en we gaan energie opwekken in onze provincie. De provincie zal met inwoners en bedrijven moeten samenwerken om de energietransitie te realiseren. D66 wil dat inwoners zoveel mogelijk meeprofiteren van de opbrengst van lokale energieopwekking. Zo ervaren zij niet alleen de lasten, maar ook de lusten.

Actieve rol van de provincie

De provincie Utrecht staat gelukkig niet alleen voor deze opgave. Er wordt door diverse partijen hard gewerkt aan de omslag naar duurzame bronnen. Tegelijk werd in 2016 nog maar 3 procent van de gebruikte energie duurzaam opgewekt. Daarom vindt D66 dat de provincie een actievere rol moet vervullen en meer moet doen voor een versnelling. Dit vereist een leidende rol waarbij de provincie waarborgt dat alle gemeenten hun aandeel leveren in de verduurzaming. Hierbij moeten gemeenten samenwerken om de klimaatdoelen te behalen.

De provincie speelt een belangrijke rol bij het aanjagen van de energietransitie. Daarom willen we het energietransitieteam van de provincie versterken. Dit team neemt geen taken van regio's en gemeenten over, maar ondersteunt hen met menskracht en expertise. Dit team zoekt voortdurend afstemming met de beheerder van het Energiefonds Utrecht en met de Economic Board Utrecht (EBU).

De provincie kan meer gebruik maken van (en bij gemeenten aandringen op) de mogelijkheid van handhaving, zoals bij de verplichting van bedrijven om energiebesparende maatregelen te nemen in het kader van het activiteitenbesluit, of de verplichting om met hun kantoor in 2023 minimaal te voldoen aan label C, conform Europese regelgeving.

Het Energiefonds vervult een belangrijke rol bij het verstrekken van leningen onder aantrekkelijke voorwaarden aan bedrijven, agrarische ondernemers, VvE's, energiecoöperaties en dergelijke. Ook zorgen we dat de provincie aansluit bij de landelijke plannen voor een ontwikkelfonds. Dat is vooral belangrijk in de beginfase van projecten, zoals het opzetten van een projectorganisatie en haalbaarheidsberekeningen. Tenslotte is er extra inzet nodig voor expertise bij energiecoöperaties en kleinere bedrijven.

D66 wil dat:

- de provincie een leidende rol op zich neemt in de energietransitie en daarmee waarborgt dat gemeenten hun aandeel leveren
- er meer gebruik gemaakt wordt van handhaving op de verplichte verduurzaming van bedrijven
- er meer geld en expertise wordt ingezet om de energietransitie te ondersteunen en te versnellen

Opwekking van duurzame energie

D66 stelt als doel om lokaal 30% van ons huidige verbruik in 2030 duurzaam op te wekken. Dat is een versnelling; het huidige beleid bereikt dit percentage pas in 2040. Daarvoor willen we in onze provincie 1 gigawatt aan duurzame energie produceren. Dit betekent dat nieuwe duurzame energiebronnen een plaats in het landschap moeten krijgen. De provincie en gemeenten hebben samen de uitdaging om deze ruimte te vinden en onder andere wind- en zonneparken in te passen temidden van andere maatschappelijke functies. Dit vraagt om zorgvuldige planvorming, vanuit een integrale aanpak en met veel aandacht voor maatschappelijke acceptatie. D66 zet volledig in op de energietransitie. (Proef)boringen naar olie en gas passen niet in deze koers.

De provincie moet samenwerken met gemeenten, regio's, het Rijk, de waterschappen en de maatschappelijke partners in de regionale energiestrategieën. Deze regionale energiestrategieën sluiten aan bij de werkstructuren en kenniscentra uit het Klimaatakkoord. De provincie stelt met deze partijen samen de energieopgave per gebied vast.

Kansenkaarten en stappenplannen vormen per gebied de strategie. Ook andere verduurzamingsdoelstellingen moeten in deze stappenplannen worden opgenomen. D66 wil dat de samenwerking zichtbaar wordt in een jaarlijkse rapportage van de resultaten. Verder kan de provincie gemeenten en ontwikkelaars helpen met handreikingen om te komen tot locatiekeuzes en ontwerpprincipes.

Door samen te werken en te stimuleren kan er veel, maar de provincie heeft uiteindelijk meer mogelijkheden. Verplichten of verbieden heeft niet onze voorkeur, maar het is wel belangrijk om de urgentie duidelijk te maken. Gemeenten die stappen zetten bieden we de zekerheid dat zij niet worden geconfronteerd met gemeenten die achterover leunen zonder een bijdrage te leveren. De provincie moet uiteindelijk in kunnen grijpen om dit te voorkomen. In de richting van de rijksoverheid kan de provincie blijven wijzen op belemmerende regels die de transitie in de weg staan.

In de omgevingsvisie stellen we een ruimtelijk beleid op voor zonnevelden en windparken. Daar kan de provincie nu al mee aan de slag gaan. Multifunctioneel ruimtegebruik (zoals zonnevelden in combinatie met het houden van schapen of kippen) is een goede ontwikkeling; de integratie van natuur, landbouw en recreatie is erg belangrijk.

Maatschappelijke acceptatie van duurzame energie is voor D66 een belangrijke randvoorwaarde. Dat geldt voor het realiseren van windmolenparken, zonnevelden of een combinatie ervan. Dat er energieopwekking moet komen vloeit voort uit de doelen en is daarmee een gegeven. Inwoners moeten kunnen meedenken over de duurzame energieopwekking die in hun omgeving wordt gerealiseerd.

Omwonenden moeten kunnen participeren in energieopwekking, zodat ze niet alleen de lasten, maar ook de lusten ervaren. Omwonenden moeten betrokken worden bij de ruimtelijke inpassing en eventuele bezwaren moeten gehoord en beantwoord worden. D66 ziet ook graag dat de mogelijkheden voor lokaal eigenaarschap bij deze projecten verkend worden. De regionale ontwikkelingsmaatschappij (ROM) kan dit soort lokale initiatieven in de opstartfase ondersteunen. Ook kunnen succesvoorbeelden van het verkrijgen van acceptatie uit andere provincies worden toegepast in de provincie Utrecht.

Wat D66 betreft:

- neemt de provincie een actievere rol op zich in de energietransitie
- stelt de provincie een kansenkaart op, waarbij rekening wordt gehouden met de bestaande infrastructuur, om gemeenten en ontwikkelaars te stimuleren om geothermische energie, wind- en zonne-energie op te wekken
- maakt de provincie met andere partijen een meerjarig stappenplan om te verduurzamen en in 2040 energieneutraal te worden, en houdt zij de resultaten scherp in de gaten
- streven we in de provincie bij nieuwe duurzame energieopwekking naar minimaal 50% lokaal financieel profijt voor omwonenden

Energieopslag

De transitie naar duurzame energie vraagt ook een grotere aandacht voor energieopslag. 's Nachts is er bijvoorbeeld geen zon, en in de zomer is er meer zon dan in de winter. Daarom gaan we energie opslaan, zodat we duurzame energiebronnen optimaal kunnen benutten. De provincie brengt de behoefte aan opslag in kaart, en zorgt dat dit meegenomen wordt in de regionale energiestrategieën.

D66 wil dat de provincie en gemeenten de aanschaf van energieopslag stimuleren. Bedrijven, VVE's en energiecollectieven kunnen buurtbatterijen in gebruik nemen, projecten met opslag in deelauto's verdienen ondersteuning. Het Energiefonds Utrecht is hier een goed instrument voor. Voor seizoensgebonden opslag ligt het gebruik van accu's minder voor de hand. De provincie zal wat D66 betreft daarom ook moeten kijken naar diverse opslagopties (zoals waterstof) en onderzoeken welke het meest efficiënt zijn. Hierbij wordt zoveel mogelijk bij landelijke innovatie-

en kennisagenda's aangesloten en wordt de samenwerking gezocht met maatschappelijke partners.

D66 wil dat:

- de provincie samen met de regio's en de gemeenten zorgt voor een vergroting van de energie-opslagcapaciteit
- het Energiefonds Utrecht gewenste vormen van energieopslag stimuleert
- de provincie onderzoek doet naar seizoensgebonden energieopslag

Warmtetransitie

Gemeenten zijn vanuit het Rijk verplicht om uiterlijk in 2021 een warmteplan op te stellen om van het gas af te gaan. D66 wil dat de provincie dit proces ondersteunt en het voortouw neemt in het opstellen van de regionale energiestrategieën voor projecten die de gemeentegrens overstijgen.

D66 wil duurzame warmtebronnen: CO₂-neutrale warmtenetten op basis van restwarmte, warmte in riool- en oppervlaktewater of andere aantoonbaar duurzame warmtebronnen. Voor nieuwbouw willen we lage-temperatuur-warmtenetten op basis van geothermie of oppervlaktewater. Per gebied zal moeten worden vastgesteld wat de beste optie is en langs welk tijdpad de omslag van aardgas naar de nieuwe bronnen zal plaatsvinden. Daarin speelt uiteraard ook de all-electric oplossing met warmtepompen een rol. Geothermie heeft veel potentie; we zetten het onderzoek naar geothermie daarom met enthousiasme door. De provincie geeft binnen een redelijke termijn aan voor welke locaties geothermie in de provincie Utrecht een goede optie is.

Een belangrijk deel van de vraag naar warmte of kou kan voorzien worden door in de zomer warmte op te slaan voor verwarming in de winter, en door in de winter koude op te slaan voor verkoeling in de zomer. Dit kan opgeslagen worden in de ondiepe ondergrond tot 500 meter in Warmte en Koude Opslag (WKO-systemen). Omdat deze systemen elkaar kunnen beïnvloeden en niet altijd goed afgesteld worden, moeten provincie en gemeenten regie voeren op de aanleg en het gebruik van deze systemen.

D66 wil dat:

- de provincie het voortouw neemt in het opstellen van regionale energiestrategieën met betrekking tot de warmtetransitie, in samenwerking met regio's en gemeenten
- de provincie inzet op geothermie en binnen enkele jaren duidelijkheid geeft over welke locaties goed zijn voor het gebruik van geothermie in de provincie
- er met gemeenten samengewerkt wordt om de kansen voor opslag van warmte en koude in de grond optimaal te benutten

Duurzaam bouwen, bestaande bouw verduurzamen

Wij willen dat woningen in de provincie Utrecht duurzaam zijn. Dat geldt zowel voor nieuwe woningen als voor bestaande woningen. D66 zet in op duurzame woningbouw, waar 'nul-op-de-meter' (NOM) woningen en bijna energieneutrale gebouwen (BENG) voorbeelden van zijn.

Duurzaam bouwen betekent niet alleen gebruikmaken van duurzame materialen of bouwmethodes, maar ook dat gekeken wordt naar het energieverbruik en het terugdringen daarvan. Bij nieuwbouw is dit de norm. D66 wil dat huiseigenaren die hun woning willen verduurzamen aanspraak kunnen maken op middelen uit het Energiefonds. Door het verstrekken van zachte leningen willen we huiseigenaren stimuleren de stap te zetten naar een energieneutrale woning.

De provincie stimuleert gemeenten om een wijkgerichte aanpak toe te passen bij verduurzaming.

D66 wil dat:

- in de provincie in de komende vier jaar minimaal 50.000 'nul-op-de-meter' woningen worden gebouwd
- er via het Energiefonds 5 miljoen euro beschikbaar komt voor zachte leningen om huiseigenaren die willen renoveren naar een nul-op-de-meter woning te helpen

Gezonde lucht

Gezonde lucht is van levensbelang. De uitstoot van fijnstof en verschillende gassen maakt dat de lucht in onze provincie op veel plekken ongezond is. Langdurige blootstelling aan ongezonde lucht gaat ten koste van gezonde levensjaren van onze inwoners. Door reeds genomen maatregelen verbetert de luchtkwaliteit, maar dit is voor D66 nog niet voldoende. Onze provincie voldoet nog niet aan de WHO-normen. Door onze inzet is het halen van deze gezondere norm

provinciaal beleid geworden. Omdat gezonde lucht zich niet houdt aan provinciale grenzen werkt de provincie hiervoor samen met gemeenten, andere provincies, de rijksoverheid en de transportsector via de samenwerkingsagenda Gezonde Lucht.

D66 wil dat:

- de provincie alles op alles zet om de lucht in onze provincie gezond te krijgen met de samenwerkingsagenda Gezonde Lucht

Recycling, circulariteit en voorkomen vervuiling

Voor veel grondstoffen zijn we afhankelijk van het buitenland en het risico bestaat dat bepaalde grondstoffen opraken. D66 wil dat we schaarse grondstoffen zoveel mogelijk hergebruiken. We zien kansen voor een provinciale marktplaats gericht op hergebruik van bouwmaterialen. Hiervoor is het belangrijk dat bij het bouwen van onze woningen en gebouwen zoveel mogelijk wordt uitgegaan van de herbruikbaarheid van onderdelen. We zullen gemeenten en bedrijven aansporen om bij te dragen aan het circulair maken van de economie. In alle ruimtelijke ontwikkelingen wordt circulair bouwen als norm gehanteerd. Wanneer de provincie zelf inkoopt of aanbestedingen doet is hergebruik in combinatie met herbruikbaarheid de norm (circulair, tenzij).

Ondermijnende drugscriminaliteit bedreigt ook onze provincie. Dumping van hieraan gerelateerde afvalstoffen raakt direct aan onze veiligheid en de kwaliteit van de leefomgeving. We vinden dit onacceptabel en willen dat de provincie scherper toezicht houdt in het buitengebied. Dit probleem is echter alleen op te lossen met landelijke maatregelen. Wij willen dat de provincie Utrecht bij de Rijksoverheid aandringt op regulering van MDMA. MDMA is niet verslavend en is volgens het RIVM minder schadelijk dan tabak of alcohol. Door regulering kan een deel van de productie van drugs uit het criminele circuit gehaald worden en kunnen illegale dumpingen verminderd worden.

Wat D66 betreft:

- vormen hergebruik en herbruikbaarheid (circulariteit) de norm bij inkopen en aanbestedingen
- stimuleert de provincie bedrijven en initiatieven die hergebruik van grondstoffen mogelijk maken
- wordt afval als gevolg van drugsproductie actief opgespoord en bestreden

2. Wonen en natuur

In 2021 treedt de Omgevingswet in werking. De omgevingsvisie moet dan ook geformuleerd zijn. Voor de provincie de kans om in haar omgevingsvisie alle provinciale kerntaken zoals wonen, werken, water, lucht, bodem, landschappen, natuur, infrastructuur en cultureel erfgoed uitgebalanceerd vorm te geven. Juist in deze tijd, waarin de spanning op de woningmarkt groot is, willen we zuinig zijn op onze kostbare natuur.

Er komen grote uitdagingen op de provincie Utrecht af. Steeds meer mensen willen hier wonen, met name in en om de steden. Er wonen gemiddeld steeds minder mensen in een huis. Het leidt tot een grote behoefte aan woningen, die het aanbod ver overstijgt. Het gevolg is dat normaal wonen voor grote groepen mensen onbetaalbaar wordt. Het ontwikkelen van nieuwe woningbouwlocaties duurt zo'n zeven jaar. Tot 2025 zitten er plannen in de pijplijn, voor de periode daarna moeten we nu de keuzes maken. Een tweede uitdaging is het opwekken van duurzame energie en de beperking van uitstoot van CO₂ door ander landgebruik.

We zien kansen voor agrarische ondernemers in de bodemdalingsgebieden. Zon, wind en biomassa in goed ingepaste energielandschappen betekenen nieuwe bronnen van inkomsten. Deze ontwikkelingen werken we samen met de inwoners en ondernemers uit in een provinciale omgevingsvisie. Als in 2021 de Omgevingswet ingaat, moet deze af zijn. Het zoeken naar een goede balans, zonder de uitdagingen te ontkennen, is daarin voor ons de leidraad.

De aantrekkingskracht van onze provincie resulteert in een groeiend aantal inwoners, met name in en rond Utrecht en Amersfoort. De roep om woningen is groot, we hebben vooral meer sociale huur, middeldure huur en betaalbare koop nodig. De bedrijvigheid in onze provincie groeit sterk. Grote en kleine bedrijven zoeken vestigingsplekken. Bedrijfslocaties die bereikbaar moeten zijn en blijven. Daarnaast is er ook de behoefte aan een gezonde, prettige en veilige leefomgeving. Gecombineerd met de uitdagingen op het gebied van energievoorzieningen en klimaatbestendigheid kan dus niet alles hetzelfde blijven. We zullen moeten bepalen hoe we onze leefomgeving moeten inrichten.

Een groot deel van de uitvoering komt voor rekening van de gemeenten, een ander deel ligt bij waterschappen. De provincie bepaalt contouren en zal de gemeenten ondersteunen. We stimuleren afwisselende gebiedsontwikkelingen, waarbij bebouwde gebieden leefbaar en bereikbaar zijn, natuur krachtig wordt bevorderd en duurzaamheid het leidende principe is.

Binnenstedelijk bouwen heeft de voorkeur

Als het gaat om groen kijken we niet alleen naar kwantiteit, maar kiezen we voor meer kwaliteit en afwisseling. Groen heeft verschillende functies: recreatie, klimatologisch, voor de natuurbeleving en landbouw. Kwalitatief groen wil D66 behouden en versterken. Voor de bouwopgaven betekent dit dat er vooral binnenstedelijk wordt gebouwd, binnen de zogenaamde 'rode contouren'. Omdat dit niet genoeg is, wijzen we daarnaast een paar grotere bouwlocaties aan, waarbij we bereikbaarheid, bij voorkeur met openbaar vervoer, direct in orde moeten maken. Zo wil D66 dat er in de polder Rijnenburg naast grootschalige hernieuwbare energieopwekking op termijn ook woningen komen. Er ligt hier een kans voor woningen die meer energie opwekken dan ze gebruiken, samen met recreatie en een watersportbaan. Ook de A12 zone zien we als een mogelijke nieuwe bouwlocatie.

D66 wil het bestaande groen beschermen tegen verrommeling. Dat kan door de 'groene contouren' te versterken en te verruimen: naast de reeds bestaande (Ecologische Hoofd

Structuur, Natura 2000) komen er meer groene gebieden. Daar willen we op grond van kwaliteitscriteria zoals natuurwaarde, ecologie, bufferfunctie of landschappelijke waarden niet bouwen.

Er liggen bijna 3.000 hectare aan groene contouren te wachten op inrichting, omdat er geen budget voor is. D66 wil dat de provincie en haar partners hier de komende periode op zoek gaan naar passend en haalbaar budget om juist deze opgave vooruit te helpen. Zo beschermen en verbeteren we de biodiversiteit; een belangrijke taak van de provincie.

Tussen de rode en de groene contouren zijn er grijs-groene gebieden, waar onder voorwaarden gebouwd kan worden. Daar kunnen we vrijstaande woningen met veel groen er om heen toestaan. Zo blijft het groen verbonden met elkaar. We houden hierbij de SER-ladder aan, een instrument om te komen tot duurzame verstedelijking. Elke woning die erbij komt via transformatie, herbesteding, nieuwbouw of herstructurering moet zo snel mogelijk minimaal energieneutraal zijn.

Binnen het bebouwde gebied blijft voldoende kwalitatief hoogwaardig groen noodzakelijk voor een prettige leefomgeving die goed bestand is tegen klimaatverandering. We willen meer bomen en struiken en minder verstening. Vergroening houdt CO₂ vast en maakt de gebouwde omgeving beter bestand tegen hoosbuien.

D66 wil dat:

- er altijd en eerst binnenstedelijk, binnen de rode contouren gebouwd wordt
- het kwalitatief groen in onze provincie in de bestaande groene contouren versterkt en verruimd wordt. Binnen die groene contouren kan niet gebouwd worden. Dit leggen we vast in de omgevingsvisie
- het mogelijk is om te bouwen in de gebieden tussen de rode en de groene contouren, onder voorwaarde dat de kwaliteit van het groen versterkt wordt, en zonder dat de bebouwing te dicht wordt

Nieuwbouw en vernieuwbouw: energieneutraal, klimaatadaptief, remontabel

We hebben de komende decennia substantieel meer woningen nodig. Een huis gaat lang mee, en daarom moeten we bouwen met respect voor de toekomst.

D66 wil eisen stellen aan flexibiliteit en toekomstbestendigheid. Hergebruik van grondstoffen en bouwmaterialen is voor D66 essentieel.

Bij nieuwbouw en vernieuwbouw (transformatie) vindt D66 het belangrijk dat er energieneutraal en klimaatadaptief wordt gebouwd. In de komende jaren wordt energieleverend langzamerhand de norm. Gebouwen kunnen ook groen zijn; groen op het dak (in de schaduw van zonnepanelen) of een begroeide gevel. Daarmee leveren ze een bijdrage tegen hittestress en overlast bij hoosbuien. Ook insecten, waaronder bestuivers, hebben hier baat bij.

Van de bestaande woningen is een groot deel in particulier bezit. Eigenaren van deze woningen hebben vaak naast een hypotheek geen toegang tot aanvullende financiering om hun woning te verduurzamen. D66 wil dat de provincie financieringsmogelijkheden biedt, die particulieren terugbetalen uit de besparingen op de energierekening. Zo hoeft een hogere prijs voor een woning geen nadelig gevolg te hebben voor de betaalbaarheid van de woning. Dit is ook goed voor de verkoopbaarheid van de woning. De experimenten met gebouwgebonden financiering moeten worden uitgebouwd, waarbij er rekening wordt gehouden met de gebouwgebonden financieringsopties uit het Klimaatakkoord.

D66 zet in op:

- het stimuleren van energieneutrale en klimaatadaptieve woningen door kennisuitwisseling en financiering. Voor zowel bestaande als nieuw te bouwen woningen en te transformeren kantoor- en bedrijfsgebouwen
- het stimuleren van kennisuitwisseling van bouwmethoden, waarbij gebruikte materialen weer opnieuw gebruikt of minstens gerecycled kunnen worden. Naast kennisuitwisseling kan ook financiering van vernieuwende bouwmethoden stimulerend werken
- het instellen van een financieringsfonds voor het verduurzamen van particulier woningbezit, waarbij huiseigenaren de energiebesparing gebruiken om terug te betalen en de aflossingsverplichting bij het adres hoort en niet bij de persoon

Nieuwbouwlocaties goed bereikbaar

Het aantal verkeersbewegingen groeit. Daarmee komt de bereikbaarheid en de luchtkwaliteit van woon- en werkgebieden onder druk te staan. Bij nieuwbouw maken we afspraken met ontwikkelaars over een goede bereikbaarheid: met goede OV-verbindingen en brede, veilige en rechtstreekse fietspaden verminderen we de noodzaak voor het gebruik van de auto.

Goede en duurzame bereikbaarheid vormt voor ons de randvoorwaarde bij grootschalige nieuwbouwprojecten. Ook het aanbieden van elektrische deelauto's is een beter plan dan een eigen auto op de inrit en één op straat.

D66 wil:

- vanaf dag één veilige bereikbaarheid met openbaar vervoer en fiets bij nieuwe woningbouw- en bedrijfslocaties

Bestaande bebouwde omgeving leefbaar houden en maken

Naast nieuwbouw moeten we ook verouderde bedrijventerreinen, leegstaande kantoorgebouwen, rangeerterreinen omvormen of vernieuwen. In één klap kunnen we dan ingrijpend verduurzamen. De eerste verantwoordelijkheid voor het omvormen van bedrijventerreinen ligt bij de gemeente, maar de Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht (OMU) kan een goede rol vervullen. D66 is groot voorstander van gemengde woon-werkgebieden, waarbij de nieuwe functies tot een andere leefomgeving leiden. De provinciale omgevingsvisie vraagt om een integrale benadering van om te vormen gebieden. Provincie en gemeenten moeten samen de kwaliteit van de leefomgeving waarborgen.

Er zijn al veel goede voorbeelden te vinden binnen onze provincie, zoals in Maarsse. Aan de Planetenbaan zijn kantoorgebouwen (daar stond 50% van leeg) omgevormd tot in totaal 1.500 woningen. In Amersfoort is het bedrijventerrein De Hoef langzaam veranderd in een gemengd gebied voor wonen, werken en leren.

Ook wil D66 verkennen of het mogelijk is om agrarisch, religieus of industrieel erfgoed te kunnen herbestemmen tot woningen, dan wel gemengde gebieden. Er moet een 'Aanjaagteam herbestemming erfgoed' worden ingesteld dat samen met eigenaren, gemeenten en marktpartijen kijkt hoe we zo slim mogelijk kunnen herbestemmen. Daarvoor moet altijd draagvlak zijn. De rol van het aanjaagteam is met name het weghalen van eventuele barrières.

D66 zet in op:

- binnenstedelijke transformatie en vernieuwing van bedrijventerreinen
- een mix van wonen, werken, groen en water in om te vormen gebieden
- het vooraf opstellen van een totaalplan voor de kwaliteit van de leefomgeving in om te vormen gebieden

Bestaande en nieuwe bedrijventerreinen: duurzaam en bereikbaar

Bestaande bedrijventerreinen moeten verduurzamen en aantrekkelijk worden gemaakt. D66 vindt dat gemeenten een helder plan moeten hebben als er toch nieuwe bedrijventerreinen nodig zijn. Ook zal de provincie regionale afspraken tussen gemeenten bevorderen. Zo voorkomen we dat individuele gemeenten met elkaar gaan concurreren met leegstand als gevolg. Aan vernieuwing van bedrijventerreinen moet een lange termijn-gedachte ten grondslag liggen. Bij de keuze voor nieuwe bedrijventerreinen of bij vernieuwing van bestaande terreinen is bereikbaarheid, ook per fiets en openbaar vervoer, een criterium.

D66 wil:

- heldere afspraken met alle gemeenten over herontwikkeling en ontwikkeling van bedrijventerreinen
- het afwegingscriterium 'bereikbaarheid, ook per fiets en OV' hanteren bij nieuwe en te vernieuwen bedrijventerreinen
- het verder stimuleren van ondernemers tot verduurzaming van hun bedrijf met behulp van het bestaande Energiefonds

Koesteren van landschappen: landgoederen en agrarisch landschap

Landgoederen in onze provincie hebben een grote waarde. Landgoederen in particulier bezit moeten net zo gekoesterd worden als de landgoederen die publiek bezit zijn. Landgoederen in publiek bezit zullen alleen toegankelijk zijn met duurzame vervoermiddelen, zodat er evenwicht

is tussen recreatie en natuurbescherming. We houden nadrukkelijk rekening met de cultuurhistorische waarde van het landschap. Inrichting uit het verre verleden moet herkenbaar blijven of hersteld worden, bijvoorbeeld als het gaat om historisch erfgoed (grenspalen of kerktorens). Particulier grondbezit dat net niet onder de landgoedregeling valt, kan

ook een grote landschappelijke waarde hebben. D66 vindt dat daarin ook ondersteund moet worden.

Nu steeds meer boeren stoppen met hun bedrijf, bestaat de mogelijkheid dat meer en meer agrarisch vastgoed leeg komt te staan – nog bovenop het nu al aanzienlijke aantal leegstaande panden. Soms is het de moeite waard om dat vastgoed te behouden. In dergelijke gevallen moet de provincie zich inzetten om een nieuwe functie – bijvoorbeeld recreatie, horeca, bedrijfsverzamelruimte – mogelijk te maken.

In andere gevallen gaan we snel saneren (bijvoorbeeld in verband met asbest), of transformeren tot een locatie voor zonne-energie. Daar is geld voor nodig, hetzij in de vorm van subsidie, hetzij in de vorm van (co-)financiering. De provincie moet de komende tijd samen met het Rijk en andere belanghebbenden de mogelijkheden in kaart brengen.

D66 zet in op:

- het blijven stimuleren van de landschappelijke en cultuurhistorische waarde van landgoederen
- het omvormen van leegkomend agrarisch vastgoed naar kleinschalige bedrijvigheid, als het landschappelijk karakter wordt versterkt en de natuurwaarden toenemen

Noodzakelijke ingrepen laten we leiden tot versterking van het landschap

Willen we de klimaatdoelen halen, dan hebben we energielandschappen nodig. D66 vindt dat deze in het landschap moeten passen en zoveel mogelijk flexibel moeten worden ingericht. Technische ontwikkelingen gaan immers zo snel dat wat nu ideaal is, over tien jaar al technisch achterhaald kan zijn. Als de omstandigheden zich hiervoor lenen, kan worden gekozen voor grootschaligheid. Zo bereiken we schaalvoordelen bij de benodigde investeringen. Bovendien kan zo in één keer een flinke opbrengst worden behaald. Kleinschaligheid is een goede optie als wijken en bedrijventerreinen dichtbij in hun energie willen voorzien. Dat helpt bij de acceptatie en inpasbaarheid. Kortom, maatwerk is het toverwoord.

Door klimaatverandering krijgen we meer regen op één moment. Daar moet de gebouwde omgeving op worden aangepast. Wij herkennen hierin de belangrijke rol die waterschappen innemen. In de waterschappen is D66 gelieerd aan Water Natuurlijk. Initiatieven op het gebied van onderwaterdrainage en het sturen met grondwater zullen onverminderd moeten worden ondersteund. Klimaatverandering leidt ook tot de noodzaak van versterking van de dijken in onze provincie.

D66 wil met deze ingrepen dat de inwoners van de provincie beter beschermd worden tegen hoog water, en ziet tegelijkertijd een kans om het landschappelijke karakter verder te benadrukken.

Bodemdaling en bodemverontreiniging

D66 heeft ook specifieke aandacht voor de bodemkwaliteit. Het westelijk deel van de provincie Utrecht bestaat grotendeels uit veenbodems. In het oosten bevindt het veen zich vooral in het Eemland. In totaal gaat het om meer dan 25% van de provincie. In deze veenweidegebieden is melkveehouderij het belangrijkste grondgebruik, naast natuur en bebouwing. Bodemdaling heeft op lange termijn gevolgen voor natuur, landschap, infrastructuur en grondgebruik. Ook leidt de oxidatie tot aanzienlijke uitstoot van CO₂. Vanuit economisch, maatschappelijk en landschappelijk belang moet duurzame landbouw in het veenweidegebied een toekomst houden. Dit vraagt om adaptieve landbouw en nieuwe businessmodellen. Goede samenwerking tussen de agrarische sector, provincie en waterschap is nodig om tot toekomstvaste oplossingen te komen.

Het veenweidegebied biedt een unieke kans om verschillende opgaven bij elkaar te laten komen. Niet alleen de bodemdaling, maar ook de energietransitie en de bescherming en versterking van de biodiversiteit verdient onze aandacht in het veenweidegebied. Vrijkomende agrarische veenweidegebieden kunnen bijvoorbeeld een energielandschap worden. We wekken er dan niet alleen energie op, maar het is tegelijkertijd een 'pauzelandschap'. In de decennia dat de zonnepanelen zullen worden gebruikt, kan het landschap eronder herstellen en winnen aan biodiversiteit. Het wordt dan immers niet meer bewerkt, niet meer bespoten en niet meer uitgeput. In samenwerking met de Waterschappen kan bovendien het grondwaterpeil worden verhoogd, wat een bijdrage kan leveren aan het afremmen van de bodemdaling. D66 wil de komende periode gebruiken om de mogelijkheden grondig te onderzoeken en waar mogelijk pilots in te richten.

D66 zet in op:

- goed ingepaste energielandschappen
- adaptieve en duurzame landbouw in de veenweidegebieden
- pilots met energielandschappen in de veenweidegebieden
- versterking van het landschap bij grootschalige ingrepen zoals dijkverzwaring

Gemeenten zullen vooral verantwoordelijk zijn voor de afhandeling van bodemverontreiniging. De kennis die de provincie heeft dragen we proactief over, zodat gemeenten effectiever aan de slag kunnen. Hetzelfde geldt voor bedrijfsmatige lozingen van allerlei afvalstoffen in het riool.

Duurzaamheid moet in aanbestedingen een belangrijke factor zijn. Vanaf uiterlijk 2022 worden alleen nog projecten aanbesteed waarbij de laagste voetafdruk een beslissend criterium is bij de gunning.

Nu inspelen op klimaatverandering

Het klimaat verandert: er zijn nu al heftige regenbuien en langere perioden van droogte met hogere temperaturen, en dat wordt allemaal meer. Zaken als waterveiligheid, waterkwaliteit, en de beschikbaarheid van voldoende water vragen steeds meer aandacht, ook van de provincie. De Kaderrichtlijn Water biedt hiervoor handvatten. We zullen erop toezien dat de doelen die in deze richtlijn staan vermeld tijdig worden gehaald. Dat betekent ook dat de provincie samen met de waterschappen moet werken aan schoon oppervlaktewater en grondwater; dat moet veilig zijn en vrij van schadelijke stoffen en medicijnresten.

Het (tijdelijk) bergen van grote hoeveelheden regenwater is in eerste instantie een verantwoordelijkheid van gemeenten. Samen met de waterschappen kan de provincie gemeenten stimuleren hier meer aan te doen. De Omgevingswet biedt hiervoor de instrumenten. Het verstevigen van de dijken ziet D66 vooral als een kans voor het versterken van de landschappen.

D66 maakt zich hard voor:

- het bereiken van de doelen uit de Kaderrichtlijn Water in 2027
- het samen met de waterschappen werken aan schoon oppervlakte- en grondwater
- het stimuleren van gemeenten om te werken aan het oplossen van de negatieve gevolgen van klimaatverandering met behulp van instrumenten uit de Omgevingswet

3. Reizen en rijden

De fiets is het meest duurzame vervoermiddel. Daarom stimuleren we het gebruik ervan, door te zorgen voor meer veilige fietspaden en genoeg stallingen. Maar ook de auto blijft belangrijk in Utrecht. D66 wil goede verbindingen, gecombineerd met verduurzaming en meer veiligheid op de weg. Het openbaar vervoer moet het goede voorbeeld geven: in de volgende concessieperiode moet het vervoer volledig emissievrij worden. De regio Utrecht krijgt meer en snellere verbindingen om de groei bij te houden. Multimodale knooppunten en in ieder geval een extra intercity treinstation zijn nodig voor een betere bereikbaarheid van de oostelijke kant van Utrecht. Routes en haltes moeten nog beter worden afgestemd op individuele keuzes. Juist vanwege de centrale ligging van de provincie Utrecht gaan we ruimte maken voor experimenten, zoals zelfrijdende voertuigen in het openbaar vervoer.

Schone voertuigen

Om de uitstoot van CO₂ en vervuilende uitlaatgassen te verminderen zal het vervoer af moeten van fossiele brandstoffen. Hiervoor zijn elektrische auto's en bussen een goede oplossing. Vanaf de volgende concessieperiode zijn alle bussen emissievrij, zodat we samen met de tram en trein een compleet netwerk van elektrisch openbaar vervoer bieden.

De elektrische fiets biedt veel mensen een alternatief voor het gebruik van de auto. In alle stallingen met toezicht moet je je fiets kunnen opladen.

We zorgen samen met gemeenten voor een goede infrastructuur voor elektrische auto's, dus veel oplaadpunten. Omdat auto's steeds sneller kunnen laden, willen we dat de laadstations aan onze provinciale wegen deze ontwikkeling voorblijven. Ook de ontwikkeling van zelfrijdende auto's biedt kansen om onze wegen beter te benutten. Het uitproberen van zelfrijdende voertuigen willen we gedurende de nachtelijke uren mogelijk maken op vrijliggende busbanen.

De provincie stimuleert voor zwaar goederenvervoer alternatieven voor diesel en levert een bijdrage aan de ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het gebied van waterstof. Hiervoor wordt de proef met een waterstofstation op Lage Weide in Utrecht omarmd. Voor de binnenvaart willen we samen met de gemeenten kennis uitwisselen over de toegankelijkheid van walstroom duurzame binnenvaart.

D66 wil:

- schoon en volledig elektrisch openbaar vervoer dat gebruik maakt van duurzaam opgewekte energie
- voldoende oplaadpunten voor elektrische auto's langs provinciale wegen, die de snelste laadtechnologie ondersteunen
- schoner goederenvervoer door experimenten met waterstof te stimuleren

Vrachtvervoer

Vrachtvervoer is belangrijk voor onze economie, bijvoorbeeld voor de bevoorrading van binnensteden. Maar we winkelen ook steeds meer online, waardoor busjes kriskras door onze provincie de pakjes bezorgen. Dit leidt tot veel vieze kilometers met halflege voertuigen. Wij willen samen met logistieke dienstverleners en gemeenten onderzoeken of de provincie een aantal overlaadstations kan faciliteren in de nabijheid van onze stedelijke gebieden. Vanaf hier zullen volgeladen elektrische busjes, fietskoeriers en vrachtauto's de stad in rijden, zodat er minder en veel schoner vervoer is. Hierbij werken we uiteraard nauw samen met gemeenten.

Onze inzet bij de kilometerheffing voor vrachtverkeer uit het regeerakkoord wordt het invoeren van een taks voor de provinciale wegen. Het kan niet zo zijn dat vrachtverkeer via provinciale wegen gaat rijden om de kilometerheffing te ontlopen. De provinciale weg tussen Uithoorn en

Hilversum (de N201) bijvoorbeeld wordt al overbelast. De invoering van provinciaal rekeningrijden kan het vrachtverkeer verleiden om op de snelweg te rijden.

D66 wil:

- overstappunten voor pakketjes en bevoorrading faciliteren: alleen volgeladen en emissievrije voertuigen rijden de stad in vanuit deze distributiepunten
- een taks voor vrachtverkeer op provinciale wegen invoeren om doorgaand vrachtverkeer te verleiden om daar te rijden waar het hoort: op de snelweg

Fiets

Als je niet te ver weg moet, is de fiets nog steeds het nummer één vervoermiddel. Dat begint bij snelle en veilige fietsroutes, genoeg plek om je fiets te stallen en keuze in deelfietsystemen. De fiets gebruik je als je bestemming zich binnen een straal van vijftien kilometer bevindt, maar kan ook als eerste of als laatste deel van je reis met de auto of het OV goed passen. Hiervoor willen we naast de basic deelfiets ook het gebruik van een comfortabele elektrische deelfiets stimuleren. Snelle fietsroutes verbinden belangrijke plaatsen en overstappunten. Bij de rand van de stad moeten fietsroutes aansluiten op het gemeentelijk netwerk, en in landelijk gebied wordt het autoverkeer veilig gekruist.

De fiets is een schoon vervoermiddel dat weinig ruimte inneemt. De extra groei van het vervoer faciliteren we dan ook het liefst met de fiets. Alle reizen tot en met vijftien kilometer kunnen goed en veilig met de (elektrische) fiets worden afgelegd en D66 wil reizigers daartoe verleiden. D66 wil het fietsnetwerk in de provincie verder compleet maken. Naast fietssnelwegen zetten wij in op extra fietstunnels en fietsbruggen. Zo ontstaan echte doorfietsroutes.

Dit betekent meer rechte, veilige, goed verlichte en brede fietspaden met veelal voorrang op autoverkeer. We willen leren van de ervaringen van het 'fietspad van de toekomst' dat dankzij D66 als een kilometerslange proeftuin voor fietsen in de provincie wordt aangelegd. Verschillen in snelheden tussen fietsen, denk aan de speed pedelecs, vragen mogelijk om een andere inrichting van het fietsasfalt, en op belangrijke corridors om een fietssnelweg.

D66 zet ook in op betere (elektrische) deelfietsystemen. Samen met het bedrijfsleven moet ervoor worden gezorgd dat kwalitatief goede deelfietsen te reserveren zijn, zodat de deelfiets ook voor de bestemmingen wat verder van het knooppunt een optie wordt. Want de fiets blijft in alle opzichten de meest duurzame verplaatsingsmethode.

D66 wil:

- de fiets op nummer één zetten: de provincie maakt het fietsnetwerk snel verder compleet
- extra fietstunnels en fietsbruggen
- een ruim netwerk faciliteren van elektrische deelfietsen, door de hele provincie heen
- in iedere bewaakte stalling de mogelijkheid bieden om snel je elektrische fiets of speed pedelec op te laden
- blijvend leren van het ‘Fietspad van de toekomst’ door bedrijven hun innovaties te laten beproeven, zodat ons fietsnetwerk in de toekomst de verschillende fietsstromen duurzaam kan faciliteren (gewoon, elektrisch, snel)

Openbaar vervoer

We maken woningbouw mogelijk bij bestaande of bij nieuw te ontwikkelen reisknooppunten. Voor een goede verbinding tussen deze knooppunten is een schaa sprong in het OV nodig. Niet alle bussen naar het station in het centrum, maar juist naar de knooppunten buiten de stad. Utrecht Science Park moet een goed voorbeeld van zo’n reisknooppunt worden. Hier neem je niet alleen de tram naar het centrum, maar ook de bus naar andere reisknooppunten rondom Utrecht. Ook is op termijn een extra intercitystation nodig. Zo houden we de binnensteden leefbaar, kunnen we snel blijven reizen en bieden we ruimte voor reizen door nieuwe inwoners. Aan de zuidkant van de stad Utrecht is een nieuw reisknooppunt noodzakelijk als daar woningbouw komt.

Openbaar vervoer (bus, tram, trein) moet verder worden gestimuleerd. Busroutes, halteplaatsen of frequenties moeten ook in een lopend contract met een vervoersbedrijf kunnen worden aangepast als dat nodig is. D66 wil van meer stations rondom het hart van de economische centra reisknooppunten met andere OV-verbindingen maken. Met een intercitytrein ben je nog sneller in alle uithoeken van Nederland.

We gaan uitbreiding en betere benutting van het tramnetwerk tussen knooppunten onderzoeken, zodat tijdens de ochtend- en avondspits trams in beide richtingen goed benut

worden. D66 wil het eindpunt van de Uithoflijn omvormen tot een reisknooppunt. Daar krijgen dan veel bussen uit de noordelijke helft van onze provincie hun begin- en eindpunt, waardoor het op Utrecht Centraal minder druk wordt. Dit is goedkoper en levert minder milieuhinder op. Vervoer stopt niet bij de provinciegrens. Buslijnen uit omliggende provincies (of de metro's uit Amsterdam) moeten naadloos in ons netwerk worden gepast. We denken daarbij bijvoorbeeld aan een route via de provinciale weg (N201) vanaf Uithoorn naar Abcoude. Juist op plekken waar provinciale wegen knelpunten vormen, zoals de oostkant van de N201, moet geïnvesteerd worden in hoogwaardig openbaar vervoer.

D66 wil ervoor zorgen dat in de volgende concessie veel mogelijkheden voor bijsturing zijn, zo mogelijk in afstemming met onze buurprovincies. Het doel is om aansluitingen op andere provincies mogelijk te maken, maar ook om verbeteringen snel door te kunnen voeren, zoals verbindingen met nieuwe woningbouwlocaties.

We werken mee aan betere internationale treinverbindingen om vliegverkeer te helpen verminderen en de internationale bereikbaarheid te verbeteren. Richting het oosten moet de versnelling van de trein naar Berlijn doorgezet worden. En richting het zuiden moet, nu het rijk inzet op Amsterdam-Zuid als internationaal treinstation, onderzocht worden of het startpunt van de internationale treinen Thalys en Eurostar in Utrecht kan komen. Nieuwe technologieën als de Hyperloop stimuleren we als deze de leefomgeving niet te veel aantasten, bijvoorbeeld als ze grotendeels ondergronds liggen.

Bij nieuwe ov-concessies en voor aanvullend openbaar vervoer, zoals deelfietsen en regiotaxi's, vereist de provincie dat vervoersbedrijven real-time geanonimiseerde informatie over vervoersstromen, stallingsdata, gebruik en prijzen beschikbaar stellen als open data, evenals de mogelijkheid om ov-tickets te kunnen kopen via derde partijen. Hiermee wordt Mobility as a Service (MaaS) mogelijk en kan de reiziger de reis volledig van deur tot deur met apps plannen. Daarnaast geeft informatie over vervoersstromen inzicht in gebruik en mogelijke optimalisatie van het openbaar vervoer voor overheden en onderzoekers.

D66 wil:

- reisknooppunten waar alle soorten van vervoer verknoopt worden, inclusief de (eigen) auto en deelvoertuigen. Wisselen van vervoermiddel moet makkelijker worden door actuele reisadviezen op maat

- een pilot voor individueel vervoer op maat: buiten piekuren niet verplicht naar de halte maar op de route opgepikt en afgezet worden
- een schaa sprong in het regionaal OV: nieuwe, snelle bussen of trams tussen reisknooppunten aan de rand van de stad
- treinstations als Driebergen-Zeist, Bunnik, Veenendaal de Klomp en Leidsche Rijn Centrum opwaarderen en inrichten als reisknooppunten met perfecte overstap op alle mogelijkheden van voor- en natransport: fiets, auto, tram, bus, deeltaxi, deelauto, te voet
- OV-lijnen (bus, tram, metro) uit omliggende provincies naadloos inpassen om het de reiziger zo makkelijk mogelijk te maken
- zorgen dat OV-producten (zoals regio-abonnementen) door vervoerders aan beide zijden van de provinciegrens worden geaccepteerd
- onderzoeken of aansluiting van het metronetwerk van Amsterdam op openbaar vervoer naar onze provincie kan bijdragen aan onze ambitie op het gebied van bereikbaarheid en duurzaamheid
- tram of ander hoogwaardig OV realiseren in buitengebieden waar het loont
- meewerken aan goede internationale treinverbindingen om vliegverkeer te helpen verminderen
- dat bij een nieuwe concessie nadrukkelijk aandacht wordt besteed aan de bereikbaarheid met het openbaar vervoer van wijken en kleine dorpskernen, zodat ook mensen die minder mobiel zijn, zoals ouderen en gehandicapten, gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer

De auto

Verkeer neemt fysieke ruimte in, maar legt ook extra beslag op de natuur en de kwaliteit van de leefomgeving. De afgelopen vier jaar heeft D66 ervoor gezorgd dat verbetering van de luchtkwaliteit een belangrijk onderdeel is geworden van het mobiliteitsbeleid. We willen deze lijn voortzetten door bij de aanleg of grootschalige verbouw van wegen de leefomgeving en natuur te versterken. Denk hierbij aan geluidsafscherming gecombineerd met zonnepanelen en ecoverbindingen, en dimbare verlichting die de natuur zo min mogelijk verstoort. Verbinding van natuurgebieden via bruggen of tunnels blijven we stimuleren. Indien mogelijk worden deze gebruikt door zowel mens als dier: overdag als onderdeel van fietsroutes, 's nachts als verbinding van leefgebieden voor dieren.

Voor veel mensen is de auto het primaire vervoermiddel. Van alle reizigerskilometers komt driekwart voor rekening van de auto. Groei moet deels opgevangen worden doordat mensen een deel van hun reis met het openbaar vervoer maken. Actuele informatie op maat via apps en langs de weg kan hieraan bijdragen. Maar D66 investeert ook in betere infrastructuur voor de auto. Er zijn knelpunten in onze regio die opgelost moeten worden. De A27 bij Utrecht kan verbeterd worden zonder de bak van Amelisweerd te verbreden. Voorwaarde is dat de maximumsnelheid naar 80 km/u gaat. Dit bespaart geld en milieuschade en betekent een beperkt rijtijdverlies (8 seconden).

De noordelijke Randweg Utrecht wordt opgewaardeerd, waarbij wij gaan voor drie verdiepte kruisingen in het stedelijk gebied van Utrecht. Daarnaast moeten de gevolgen voor de doorstroming bij de aansluiting op de A2 bij Maarssebroek goed bekeken worden.

De verbreding van het noordelijk deel van de Rondweg-Oost (N233) bij Veenendaal kan worden doorgezet, onder de voorwaarde dat de maximumsnelheid ter plaatse naar 60 km/u wordt verlaagd om de effecten voor de omgeving te beperken. Ook het knelpunt in de aansluiting van de N225 op de N233 bij de Rijnbrug wordt aangepakt door verbreding van de brug voor

invoegend en uitvoegend verkeer, dit ter verbetering van de doorstroming én leefbaarheid in Rhenen.

D66 wil geen verbreding van de N201 tussen Uithoorn en Vinkeveen. Verbreding van het restant tussen Vinkeveen en Hilversum heeft eveneens niet de voorkeur. Dit mag pas plaatsvinden nadat meer balans in bestemmingsverkeer en doorgaand verkeer is bereikt én tevens wordt geïnvesteerd in hoogwaardig openbaar vervoer. Infrastructurele projecten hebben een lange doorlooptijd en hun nut en noodzaak is vaak afhankelijk van andere ruimtelijke en infrastructurele ontwikkelingen. D66 gaat niet blind door op ingeslagen wegen, maar toetst bij wegen die voor meer dan 50% door de provincie gefinancierd worden, voor aanbesteding of nut en noodzaak nog steeds overeind staan. Als dit onduidelijk is, monitoren we gedurende enkele jaren hoe de verkeerssituatie zich ontwikkelt voordat een weg wel of niet wordt aangelegd.

Knelpunten in de aansluiting van provinciale wegen op het rijkswegennet vragen om zorgvuldige oplossingen. Denk hierbij aan de aansluiting van de weg Schoonhoven - Lopik - IJsselstein (N210) op de A2 en van de weg Wijk bij Duurstede - Werkhoven - Bunnik (N229) op de A12.

D66 wil:

- investeren in leefbaarheid door bij aanleg of vernieuwing van wegen onderzoek te doen naar veilige kruisingen met langzaam fietsverkeer (zoals fietsers en voetgangers), energieopwekking, ecologische structuurversterking en licht- en geluidsreductie
- samengebruik van ecobruggetjes en ecotunnels: 's nachts door dieren, overdag door fietsers en voetgangers
- meer informatie over reistijden bij alternatieven voor de auto aanbieden langs provinciale wegen
- vaart maken met de bouw van de Noordelijke Randweg Utrecht zo leefbaar mogelijk ingepast
- verbreding van de Rondweg Oost bij Veenendaal niet langer uitstellen
- vaart maken met de verbreding van de Rijnbrug inclusief herinrichting kruispunt N233/N225
- geen verbreding N201 tussen Vinkeveen en Uithoorn
- knelpunten aanpakken in de aansluiting van provinciale wegen op het rijkswegennet, zoals de N210 op de A2 en de N229 op de A12

4. Werk en ontspanning

Utrecht is een economisch sterke provincie. Vanuit die bestaande kracht kunnen we de provincie verder versterken en verduurzamen. Groei kan en moet toekomstvast zijn, gebaseerd op innovatie en circulariteit.

Utrecht is naast een prachtige provincie om te wonen, werken en recreëren ook een regio die kan profiteren van de geglobaliseerde economie. Er zijn bijvoorbeeld kansen op het gebied van nationaal en internationaal toerisme en internationale dienstverlening. Ook komt Utrecht steeds meer in beeld als vestigingsplaats voor bedrijven. Utrecht is een ijzersterk merk en dat kunnen we gebruiken om werkgelegenheid en onze lokale economie te stimuleren. Het uitgangspunt is een economie die de samenwerking zoekt, zowel met nabijgelegen regio's als krachtige regio's aan de andere kant van de wereld. Voor iedereen moet er werk zijn, ongeacht je specifieke talent of opleiding.

Uitgaan van de bestaande kracht in de regio

De provincie Utrecht moet uitgaan van de bestaande kracht van de belangrijkste sectoren in de regio zoals de agrarische sector in het oosten (Food Valley); life sciences & health, creative & gaming en zakelijke dienstverlening in het hart; en hightech maakindustrie in het westen van onze provincie. D66 wil bedrijven, kennisinstellingen en samenwerkingsverbanden in deze sectoren verder laten groeien, zodat werkgelegenheid en wonen in evenwicht blijven. Dat kan door samenwerking te stimuleren, onderling en met kennisinstellingen en overheden – binnen, maar ook buiten de provincie.

Kredietverstrekking voor innovaties en projecten die bijdragen aan een krachtige, duurzame Utrechtse economie breiden we uit. Denk aan revolverende fondsen voor boeren die willen verduurzamen en start-ups die innoveren. Het moet daarbij vooral gaan om innovatieve oplossingen voor maatschappelijke problemen. Het Energiefonds blijft beschikbaar om ondernemers in staat te stellen tot verduurzaming van hun bedrijf over te gaan. Dit energiefonds willen we ook openstellen voor kleinschalige experimenten op het gebied van waterzuiveringen, zonnepanelen, windenergie, geothermie en thermische energie uit afval- en oppervlaktewater.

In oktober 2012 werd Economic Board Utrecht (EBU) gelanceerd, een netwerk waarin de expertise van het bedrijfsleven en publieke sector is gebundeld. Het is nu een belangrijk platform

en kenniscentrum, een voorbeeld hoe de provincie ondernemers kan ondersteunen door gebundelde kennis aan te bieden en kredieten en subsidies te verstrekken. De focus en de expertise van de EBU willen we graag behouden.

We moeten meer geld krijgen uit grotere private- en particuliere fondsen zoals Invest-NL. Dat is noodzakelijk om ons economisch topklimaat op peil te houden en te versterken. We pleiten daarom voor een regionale ontwikkelingsmaatschappij (ROM). Een investeringsplatform waar ook de kennis van het maken van business cases en kennis over fondsen aanwezig is. Deze ontwikkelingsmaatschappij willen we samen met gemeenten, onderwijsinstellingen en het ministerie van Economische Zaken inrichten. Zo ondersteunen we het MKB nog meer. De ROM kan de taken op het gebied van kredietverstrekking vormgeven. Er moet genoeg prioriteit gegeven worden aan de ondersteuning van start- en scale ups. Utrecht moet net als Amsterdam een regionaal startup in residence-programma krijgen en de ROM is de aangewezen partij om dit uit te voeren.

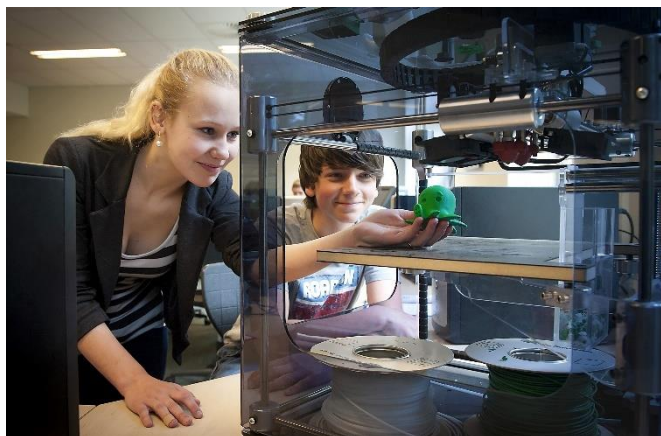
D66 wil:

- de huidige kracht van de regio zoals de agrarische sector en food in het oosten, life sciences en health, creative, gaming en zakelijke dienstverlening in het hart en (hightech) maakindustrie in het westen versterken
- kredietverstrekking voor innovaties en projecten die bijdragen aan een krachtige, duurzame Utrechtse economie uitbreiden
- verschuiving van de focus in financiering en ondersteuning van het MKB en start- en scale-ups
- het energiefonds inzetten voor kleinschalige experimentele innovaties op het gebied van energie.

Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar afstemmen

Juist in tijden van schaarste op de arbeidsmarkt is het belangrijk dat werknemer en werkgever elkaar weten te vinden. Om de mismatch op de arbeidsmarkt te verkleinen moet er meer samenwerking zijn tussen bedrijven, werknemers en onderwijsinstellingen, van het basisonderwijs tot en met de universiteit. Het mbo verdient onze speciale aandacht. Brede scholen en praktijkonderwijs waar je een technisch ambacht kunt leren zijn goede voorbeelden. Hiermee houden we de arbeidsmarkt veerkrachtig, zodat er mensen zijn die onze provincie groener, gezonder en slimmer maken. Het onderwijsaanbod in de ene gemeente sluit niet altijd

aan op de arbeidsmarkttekorten in de andere. In het afstemmen van scholingsmogelijkheden voor verschillende sectoren kunnen gemeenten intensiever samenwerken. We richten ons hierbij niet op de bedrijven van nu, maar juist op de bedrijven van de toekomst.

Afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt kan niet los worden gezien van de grote uitdagingen in de provincie Utrecht, zoals de energietransitie. Het is hierbij belangrijk te zorgen dat mensen breed worden opgeleid en dat het accent ligt op competenties en ‘een leven lang leren’, zodat zij makkelijker kunnen switchen van sector. D66 vindt dat

gemeenten, onderwijsinstellingen en bedrijven samen een integraal plan moeten maken voor de aansluiting van het onderwijs in de provincie op de arbeidsmarkt. Ook het lerarentekort moet hier onderdeel van uitmaken. De provincie zal het maken van dit integrale plan aanjagen en faciliteren.

D66 wil:

- zorgen dat gemeenten scholingsmogelijkheden samen afstemmen op de arbeidsmarktbehoefte in de regio
- een integraal plan voor de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt binnen de provincie Utrecht

Toerisme in goede banen leiden in de provincie Utrecht

D66 staat voor een Utrechtse economie waar veel ruimte is voor vrijetijdsactiviteiten. Voor toeristen en bewoners die meerdaags van onze provincie willen genieten zijn er volop mogelijkheden. De combinatie tussen natuur, cultuur en stad maakt Utrecht tot een toeristische trekpleister. Het is niet voor niets dat de stad Utrecht is uitgeroepen tot beste Europese stad voor terrasliefhebbers. Wandel- en fietspaden, beschikbaarheid van deelfietsen en een goede ontsluiting tussen stad en buitengebied zijn belangrijke voorwaarden voor een goede spreiding van toeristen. De provincie moet mogelijkheden voor meerdaags toerisme bevorderen.

Aan de andere kant willen we het toerisme in goede banen leiden. De provincie Utrecht moet als woon-, werk- en leefgebied bereikbaar blijven voor iedereen. D66 wil een goede marketing en promotie voor dag- en meerdaags toerisme in de provincie en in het bijzonder van het zakelijk toerisme (congressen en beurzen). De Utrecht regio card voor openbaar vervoer en aantrekkelijke bestemmingen kan een goede uitkomst zijn.

Door gespreid toerisme blijven we aantrekkelijk als regio. Dat willen we bereiken door innovatie in vrijetijdsbesteding in het buitengebied. Zo willen we actieve en passieve recreatievormen mogelijk maken, bijvoorbeeld met picknickplaatsen of het toestaan van boerengolf. Ook het beter toegankelijk maken van de diverse natuurgebieden die onze provincie rijk is, past hierin. Moderne recreatie- en vakantieparken, camperplaatsen en (boeren)campings kunnen een rol spelen in het ondersteunen van meerdaags, goed gespreid toerisme.

D66 wil:

- toerisme in goede banen leiden en vooral inzetten op meerdaags en zakelijk toerisme
- samen met de stad Utrecht bezoekers verleiden te kiezen voor de Utrecht regio card voor openbaar vervoer en daarbij aantrekkelijke bestemmingen te selecteren
- innovatie in vrijetijdsactiviteiten in het buitengebied

Versterken van het Utrechts vestigingsklimaat

Een goed vestigingsklimaat trekt nieuwe bedrijven aan en creëert daarmee werkgelegenheid. In deze tijden van economische groei lijkt dat niet relevant, maar voor de lange termijn is het belangrijk. We willen daarin de samenwerking met andere regio's opzoeken. Het aanhalen van onze banden met provincies en regio's binnen en buiten Europa kan helpen om nieuwe bedrijven aan te trekken. Daarvoor is het nodig om actief in te zetten op handels- en investeringsmissies vanuit de provincie, opgevolgd met bestuurlijke slagkracht. Deze handelsmissies richten zich niet op het uitbesteden van de productie naar de andere kant van de wereld, maar op kennis, ontwikkeling en acquisitie van bedrijven zodat win-win kansen ontstaan.

Voor het uitbouwen van het merk Utrecht Region zijn extra middelen noodzakelijk. Ook is het essentieel dat het merk Utrecht Region gedragen wordt door de volledige provincie: alleen dan kan het een krachtig merk worden.

D66 wil:

- handelsmissies vanuit de provincie om zusterbanden met buitenlandse provincies aan te halen
- extra middelen voor uitbouwen van het merk Utrecht Region

Ruimte voor duurzame bedrijven

Bedrijven spelen een belangrijke rol in de energietransitie en de verduurzaming van onze samenleving. Dit biedt kansen voor maakindustrie (assemblage, groothandel, distributie), maar ook aan MKB-bedrijven die als installateur actief zijn. We zien toekomstperspectief voor een regionale industrie die zich toelegt op afvalscheiding, waardevermeerdering, verduurzaming en hoogwaardig hergebruik. We gaan hiervoor onder andere kijken naar de mogelijkheid voor een duurzaam bedrijventerrein met een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven die zich toeleggen op duurzaamheid.

Kantoren moeten in 2023 voldoen aan label C. Voor veel kantooreigenaren betekent dit dat er de komende jaren fors geïnvesteerd zal moeten worden in isolatie en andere energiebesparende maatregelen. Kantoren waarvoor de kosten te hoog worden zullen misschien versneld beschikbaar komen voor transitie naar woningbouw (na grondige renovatie) of sloop. Dit biedt kansen voor de revitalisering van bestaande oudere bedrijventerreinen naar nieuwe duurzame toepassingen. De Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht (OMU) zal hierin ondersteunen. De provincie moet dit proces nauwkeurig in de gaten houden en zo nodig bijsturen.

D66 wil:

- dat de provincie actief duurzame bedrijven aantrekt
- dat de provincie een duurzaam bedrijventerrein mogelijk maakt
- dat de provincie meer inzet op duurzame revitalisering van bedrijventerreinen

Iedereen kennis laten maken met cultuur

Cultuur is een speerpunt van D66. Kasteel Amerongen, Slot Zuylen en Slot Zeist, de Pyramide van Austerlitz, de Forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Romeinse Limes, het Rietveld-Schröderhuis, de Utrechtse Molens en Park Vliegbasis Soesterberg liggen vlak bij elkaar. Ze maken Utrecht tot een unieke provincie. Op ons cultureel erfgoed moeten we zuinig zijn. In het ruimtelijk beleid houden we daarom rekening met de cultuurhistorische waarde van het landschap. De provincie heeft een regierol en staat open voor creatieve commerciële ideeën:

cultuur en economie kunnen vaak prima hand in hand gaan. De provincie blijft zuinig omgaan met de monumentale panden die zij in haar beheer heeft. Ze zal daarbij wel openstaan voor partijen die activiteiten in deze gebouwen willen (blijven) ontplooien, zodat onderhoud een kostendrager krijgt. D66 vindt dat iedereen van ons erfgoed moet kunnen genieten. D66 wil dat de provincie zich sterk maakt voor het benoemen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Romeinse Limes tot UNESCO Werelderfgoed. We zijn voorstander van één Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug dat reikt van de Grebbeberg tot aan het Eemmeer in Huizen. D66 pleit hierbij voor een zogenaamd Cultuurlint Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, waarbij met promotie van alle culturele- en natuurhistorische parels nationaal en internationaal onder de aandacht worden gebracht.

Daarnaast gelooft D66 dat culturele activiteiten in de openbare ruimte zoals kunst, openluchttheater, muziek en festivals de wereld mooier maken en het geluk van mensen vergroot. Bovendien dragen ze bij aan de aantrekkelijkheid van onze regio voor economische ontwikkelingen. Culturele initiatieven worden dan ook aangemoedigd door de provincie. Gemeenten die hiervoor geld vrijmaken, krijgen een even grote bijdrage van de provincie: een matching fund voor initiatieven die een bijdrage leveren aan de culturele identiteit van de provincie. Makers van cultuur moeten de provincie Utrecht zien als een natuurlijke thuishaven. Er zijn daarvoor voldoende werklocaties nodig. Faciliteiten voor culturele talenten moeten meegroeien met de provincie Utrecht.

De afgelopen jaren heeft de provincie cultuureducatie in het basisonderwijs gestimuleerd en gesubsidieerd. Op het voortgezet onderwijs blijft het cultuureducatie-aanbod voor vmbo'ers vaak achter ten opzichte van het aanbod voor scholieren op havo en vwo. D66 wil dat alle vmbo'ers in Utrecht in aanraking komen met cultuur. Het Rijk maakt hier de aankomende jaren geld voor vrij, de provincie moet dit ondersteunen.

Bibliotheken zijn essentieel voor het opdoen van onderzoeksvaardigheden en het verbreden van je horizon. D66 wil dat de bibliotheek een aanjager van kansengelijkheid is en voorop loopt in de aanpak van laaggeletterdheid. Nieuwe technologie en digitalisering veranderen wat betreft D66 niet alleen de bedrijfsvoering van de bibliotheek, maar vooral de inhoud. Bibliotheken van de 21e eeuw richten zich naast digitale vaardigheden ook op mediawijsheid en maker education. Bibliotheken staan hier en daar onder druk: daarom wil D66 dat bibliotheken de onderlinge samenwerking zoeken. Afgelopen periode heeft D66 zich hier met succes hard voor gemaakt en

dat willen we blijven doen. D66 is ook voorstander van integrale kindcentra, waarbij onderwijs, kinderopvang, peuterspeelzalen, buitenschoolse opvang, sport en cultuur samenkomen. We vinden dat de provincie in haar ruimtelijk beleid de voorkeur moet geven aan clustering van deze initiatieven.

D66 wil:

- een open houding richting commerciële exploitatie van cultureel erfgoed
- een matching fund voor initiatieven die een bijdrage leveren aan de culturele identiteit van de provincie
- meer werklocaties en groeiende faciliteiten voor cultuurmakers
- subsidie op cultuuronderwijs in het primair en voortgezet onderwijs
- verbreding en modernisering van bibliotheken om ze toegankelijker te maken voor alle inwoners van Utrecht

5. Besturen en samenwerken

Voor het bestuur moet de inwoner het begin- en eindpunt zijn van al het handelen. Dienstverlening, voorzieningen en kwaliteit in de ruimte die van ons allemaal is, staan voorop. Dat vereist dat bestuurders en hun ambtelijke adviseurs van buiten naar binnen denken.

De rol van de provincie is overkoepelend; soms partner, soms regisseur, vaak dienstbaar en een enkele keer handhavend. Onze provincie kent in totaal 26 gemeenten en daarnaast veel samenwerkingsverbanden.

In de komende jaren komen er veel nieuwe uitdagingen op gemeenten af. Een goed voorbeeld daarvan is de Omgevingswet. Maar ook de doelen die het klimaatakkoord stelt leiden tot een grote opgave. De provincie kan en zal de gemeenten en regio's daarin actief ondersteunen. Samenwerking tussen gemeenten is cruciaal; zij moeten in regio's regionale energiestrategieën gaan ontwikkelen. Daar waar regio's er niet uitkomen zal de provincie de zaak in beweging brengen. De Omgevingswet en de Elektriciteitswet geven die ruimte ook expliciet. Maar voor dit nodig wordt, biedt de provincie actieve en soms ook financiële ondersteuning aan.

Je leefomgeving houdt niet op bij de provinciegrens. Sterker nog, provinciegrenzen mogen geen belemmering zijn voor de belangen van betrokkenen. Samenwerking tussen provincies is dan ook essentieel, waarbij voor D66 bestuurslagen ondergeschikt zijn aan de doelen die behaald moeten worden.

Speciale aandacht is er voor de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden. De fuserende gemeenten hebben destijds duidelijk gekozen om deel uit te gaan maken van de provincie Utrecht. Voor Vijfheerenlanden is het belangrijk haar streven naar invloed beloond te zien. Vijfheerenlanden zet in op innovatie als motor voor economische groei en dit biedt kansen voor de hele provincie Utrecht.

De provincie als bestuursorgaan zal continu kritisch op zichzelf moeten zijn. Een provinciale ombudsman, die het provinciebestuur gevraagd en ongevraagd van advies dient, kan daarbij helpen.

De komende jaren zijn er grote uitdagingen voor de provincie, die niet alleen door ambtenaren, bestuurders en politici moeten worden besproken en opgelost. We hechten net zoveel waarde aan de meningen, ideeën en initiatieven van bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Dat betekent 'volle kracht vooruit' met het versterken en verbreden van de democratie en de participatie in de provincie. Zoveel mogelijk mensen moeten kunnen meedenken, meedoen en meebeslissen.

Wij willen dat besluitvorming meer open is, maar ook dat de probleemstelling open wordt. De drempel voor betrokkenen om hun ideeën te laten horen willen wij verlagen door mensen nog vaker op te zoeken, zowel fysiek als digitaal. Initiatieven moeten de ruimte krijgen. Daarom stellen wij voor het right to challenge (recht om uit te dagen, waarbij inwoners publieke taken kunnen overnemen) en andere 'buurtrechten' zoals het right to cooperate (dat meer op samenwerking tussen provincie en samenleving gericht is) in te voeren. Wij willen dat inwoners ook zelf met een plan kunnen komen, zonder dat er eerst een plan vanuit de provincie is.

De provincie verzamelt en beheert veel informatie die voor de samenleving en mede-overheden bruikbaar kan zijn. Deze informatie wordt waar mogelijk door de provincie als open data beschikbaar gesteld. Om actieve openbaarheid volgens de nog in te voeren Wet Open Overheid aan te jagen en om samen met de samenleving te inventariseren wat de precieze informatiebehoefte is, kan de provincie Utrecht, net als de gemeente Utrecht, een informatiecommissaris aanstellen. De provincie Utrecht blijft actief in het bestaande open data covenant van de regio Utrecht en gaat daarin intensiever samenwerken met Utrechtse gemeenten aan het gestandaardiseerd beschikbaar stellen van informatie.

D66 wil:

- de 26 Utrechtse gemeenten ondersteunen op het gebied van energiestrategie om daarmee een evenwichtig energielandschap in onze provincie mogelijk maken
- één onafhankelijke ombudsman die over alle beleidsterreinen gemachtigd is om gevraagd en ongevraagd advies te geven aan het bestuur
- open probleemstelling, transparante keuzes van beleid
- voor alle inwoners, bedrijven en instellingen van onze provincie een “right to challenge”, hiermee kan herbezinning op (voor)genomen besluiten afgedwongen worden en kunnen nieuwe ideeën worden opgedaan

Zelfstandigheid en samenwerking

Er zijn in Nederland bijna 100 gemeenten met een krimpende bevolking. Ook in de provincie kennen we er enkele. Krimp kan een sluipmoordenaar zijn. In eerste instantie lijkt sprake van een geringe daling, maar als de voorzieningen voor jonge gezinnen afnemen kan de bevolkingskrimp gaan versnellen. Montfoort, Oudewater maar ook De Bilt kampen hiermee. De provincie zal de krimpgemeenten actief ondersteunen om het voorzieningenniveau en de aantrekkingskracht van deze gemeenten op peil te houden. Daarbij is ook een rol weggelegd voor de grotere gemeenten en steden die in de nabijheid van deze krimpgemeenten liggen.

Veel van deze dorpen hebben een eigen karakter. Kleinere gemeenten zijn niet altijd slagkrachtig genoeg om de taken die van het Rijk naar de gemeente zijn gegaan aan te kunnen. De provincie zal daarom ook op een betrokken wijze aandringen op samenwerking tussen gemeenten bij diverse uitvoerende taken. De provincie faciliteert gemeenten die aangeven te willen fuseren, zonder hen daartoe te dwingen. De individuele karakters van kleine gemeenten willen we behouden. Bij eventuele fusies van gemeenten, zal dan ook vooral naar karakter en samenhang gekeken moeten worden. Provinciegrenzen zijn bij eventuele fusies niet heilig. Eveneens kunnen grotere gemeenten worden gevormd, waarbij een koepelraad zich richt op de zaken die de kernen overschrijden en de budgettering; en een coöperatieve dorpsraad zich richt op specifieke zaken in de betreffende kern. Op deze manier wordt ook het democratisch gehalte van fusiegemeenten versterkt.

Als we samenwerken kunnen we dienstverlening en voorzieningen voor inwoners behouden of zelfs verbeteren. Vooruitlopend op een fusie of intensieve samenwerking kan het verbindend zijn om te kiezen voor een gezamenlijk bedrijventerrein of sportcomplex, dan zien inwoners en ondernemers de toegevoegde waarde.

D66 wil:

- behoud van over het hele gebied gespreide lokale inbreng bij fusiegemeenten
- afspraken over het voorzieningenniveau in fusiegemeenten

6. Utrecht en Europa

De provincie Utrecht speelt zich nu al positief in de kijker van Europa. Wij zijn een van de meest competitieve regio's in Europa. Veel van de bedrijvigheid in onze provincie vindt op Europese schaal plaats. Dit zorgt voor werkgelegenheid. Maar natuurlijk is er ruimte voor verbetering. Op cultureel gebied en op het gebied van duurzaamheid valt er in Europa zowel veel te halen, als te brengen: Europa moet beter in beeld komen in Utrecht, en Utrecht nog beter in Europa.

Sinds 1993 werken de provincies Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland in Brussel samen onder de naam Regio Randstad. Daarnaast werken de afzonderlijke provincies min of meer parallel aan eigen Europa-strategieën. Samen met andere Randstadprovincies staat Utrecht het sterkst in haar contact met Brussel, maar de provincie moet daarnaast de samenwerking opzoeken met andere Europese regio's en een actieve rol spelen bij het beïnvloeden van Europees beleid.

De provincie moet de gang naar Europese subsidieloketten vergemakkelijken voor gemeenten, start-ups en (middelgrote) bedrijven. Wat D66 betreft mag daar nog meer uitkomen. Wij willen een subsidieloket voor Brussel openen, zodat de hoeveelheid en de kwaliteit van subsidieaanvragen wordt vergroot.

Ook de voorsprong die Utrecht opbouwt op het gebied van 'healthy urban living' kan intensiever onder de aandacht worden gebracht. Op het gebied van landbouwbeleid en regionale ontwikkeling kan Utrecht profiteren van Europees beleid. Dit kan beter worden uitgedragen door de provincie: Wat is de invloed van Europa op Utrecht? Welke EU-regelingen en programma's zijn van toepassing? Dat komt nog onvoldoende naar voren. Waar Utrecht actief inspeelt op Europese thema's, willen we dat breed uitdragen.

D66 wil:

- een Provinciaal Europoloket voor gemeenten, start-ups, bedrijven en onderwijsinstellingen om samenwerking en innovaties met Europese partners te stimuleren
- de regio Utrecht als innovatieve en competitieve Europese regio, onder andere op het gebied van healthy urban living, actief promoten
- dat Europese thema's zichtbaar worden gemaakt en actief worden gepromoot

7. Investeren en besparen

Plannen voor de toekomst zijn alleen haalbaar als de provincie financieel gezond is en blijft. Financieel op orde zijn, met een goede buffer voor mindere tijden, is noodzakelijk. Ook voor lopende projecten geldt dat de financiële huishouding op orde moet zijn. Pas dan kan er doelgericht en structureel geïnvesteerd worden.

Dit verkiezingsprogramma bevat wensen die belangrijk zijn voor D66. Voor een aantal wensen is extra geld nodig, maar een groot deel van die wensen bereiken we door de beschikbare middelen anders te besteden. Belangrijk daarbij is dat er per saldo geen lastenverzwaring voor de inwoner is.

We bereiken onze doelen niet alleen door beleidsmatige en politieke keuzes. Ook de bedrijfsvoering van de provincie zelf is een manier. Bijvoorbeeld door duurzaamheid één van de hoofdcriteria te laten zijn bij aanbestedingen, in plaats van prijs. En door gevolgschade mee te nemen als kostenpost. Ook voor de overheid geldt: goedkoop is duurkoop, wanneer de rekening van de gevolgschade tevoorschijn komt.

Geld dat niet aan zwart asfalt wordt uitgegeven, kan beschikbaar komen voor fietsverbindingen of reisknooppunten. Ook aan de inkomstenkant zijn er mogelijkheden. In het regeerakkoord is een kilometerheffing voor vrachtverkeer afgesproken. Daarom wil D66 een hogere taks voor de provinciale wegen invoeren om het vrachtverkeer aan te moedigen meer gebruik te maken van de snelweg. Ook zetten we sterker in op de Europese Unie, die in veel regelingen meer geld beschikbaar heeft dan er tot nu toe in de provincie wordt aangevraagd.

Op het gebied van verduurzaming wil D66 een extra slag maken. Dat kost geld. De uitkering uit Den Haag stijgt mee met de landelijke belastinginkomsten als gevolg van de economische groei. D66 wil die met name inzetten voor de energietransitie en het bevorderen van circulariteit. Ook wanneer de uitkering minder hoog is, zal de provincie in financiële afwegingen de principes van duurzaamheid en circulariteit een doorslaggevend criterium laten zijn. Om de toegankelijkheid tot financiering te vergroten, zal er, naast het bestaande Energiefonds, ook een fonds komen voor niet-ondernemers. Beide fondsen zullen zich niet richten op het geven van subsidies, maar op het verstrekken van leningen die uit de besparingen worden terugbetaald.

De provincie moet transparanter worden over inkomsten, uitgaven en de dilemma's. Welke keuzes liggen aan de cijfers ten grondslag? Niet iedereen hoeft het overall mee eens te zijn, maar elke inwoner heeft het recht om te kunnen weten hoe de keuze is gemaakt. D66 wil daarom dat de provincie met open data meer inzicht in inkomsten en uitgaven geeft.

D66 onderstreept het belang van het delen van data omtrent de samenleving. De Staat van Utrecht is daarvoor een goed middel. D66 wil dat de Provincie de Staat van Utrecht actueel houdt, blijft ondersteunen en uitbreiden. Ook moet er gericht onderzoek gedaan worden naar actuele maatschappelijke opgaven. Voor een nuttige Staat van Utrecht, heeft de Provincie Utrecht intensief contact met de gemeenten over de inhoud, presentatie, gebruiksvriendelijkheid. Provinciale digitale informatie wordt toegevoegd aan de Staat van Utrecht, tenzij aangetoond wordt dat een andere ontsluitingsvorm beter is.

De Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht (OMU) richt zich op vastgoed. Er moet een Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM) gericht op bedrijven komen. Een derde maatschappij richt zich op de financiering van verduurzaming van particuliere woningen.

D66 wil dat:

- bij aanbestedingen en inkoop de milieukosten (vervoer, bouw, gebruik, sloop) de doorslag geven
- lasten voor inwoners niet stijgen
- onderzoeken of door beprijzing niet-duurzaam gedrag voorkomen kan worden
- gemeenten ondersteuning bieden in het woud aan Europese investerings- en onderzoeksprogramma's, en zo als regio meer profiteren van deze onderzoeksbudgetten
- een volledige open en transparante provinciale boekhouding, waarin gemaakte keuzes en verschuivingen ten opzichte van andere jaren helderder worden toegelicht
- publieke taken en verantwoordelijkheden altijd onderwerpen aan democratische controle. Binnen alle samenwerkingsverbanden op interprovinciaal of intergemeentelijk niveau zal dit geborgd moeten zijn
- initiatieven en beleidsvoornemens ondersteunen op basis van fondsen en zo min mogelijk op basis van subsidies

Tot slot

En nu heb je ons programma gelezen. Of delen ervan. Wat vind je ervan? Wij kunnen ons voorstellen dat het met zoveel beleidsterreinen, met zoveel wensen en voornemens, onoverzichtelijk is.

Toch is er één grote lijn. Hoe vullen wij de ruimte in, de ruimte waarin wij leven, de ruimte waarin wij werken, de ruimte waarin wij reizen. Dat is drie keer ruimte.

Wanneer wij praten over de ruimte waarin wij werken, dan kan dat niet anders dan ook naar de ruimte om te reizen te kijken. Dat geldt ook voor de ruimte waarin je woont. Je wilt naar je werk en terug. Je huis moet goed bereikbaar zijn, maar ook in een veilige buurt staan en in schone lucht. Nu, maar zeker ook in de toekomst.

Het kenmerk van deze ruimtelijke functies is dus, dat ze in elkaar grijpen. Daarom is er een integrale aanpak nodig, zodat de ruimte voor het één niet onevenwichtig ten koste gaat van de ruimte voor het ander. En de ruimte van nu mag ook niet ten koste gaan van de ruimte voor later. In al zijn samenhang zal onze leefomgeving continu moeten worden bekeken en ingevuld worden. Dat is ook wat de Omgevingswet beoogt. Deze treedt in 2021 in werking en vereist een helder en integrale visie op de inrichting van de omgeving. Utrecht is een prachtige provincie om in te wonen, werken en recreëren. Dat moet zo blijven. De Omgevingswet raakt alle provinciale kerntaken zoals bouwwerken, water, lucht, bodem, landschappen, natuur, infrastructuur en cultureel erfgoed en bepaalt hoe wij met zijn allen, vorm gaan geven aan de inrichting van onze fysieke leefomgeving.

Inderdaad: wij met zijn allen. Meer dan ooit is de inbreng van alle betrokkenen nodig. Daarom willen we ook een open bestuur. Van open probleemstelling tot openheid over de besluitvorming. Met experimenten voor de wederzijdse 'right to challenge'. We hebben elkaar nodig en dus mogen we ook een beroep op elkaar doen. Jij op het bestuur en het bestuur op jou.

De Omgevingswet zal een grote impact hebben over hoe de maatschappij haar omgeving vorm geeft. Daarom is het nu de tijd om onze kansen te pakken. Kansen om visie om te zetten in concreet beleid voor wonen, werken, reizen en natuur. D66 heeft altijd integraal gedacht, zal altijd over de grenzen van beleidsterreinen heen blijven kijken. D66 denkt, durft en doet — zodat dromen verwezenlijkt worden.

Colofon

Dit verkiezingsprogramma is tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van de programmacommissie van D66 Provincie Utrecht, bestaande uit:

Bert Kassies

Gert Jochems

Indra te Ronde

Lennart van Doremalen

Marijke van Beukering

Michiel van Liere

Peter Snoeren

Wouter Verbeek

Aan dit programma werkten verder mee:

Willem Goossen, Jarno Groenveld, Paul de Jonge, Gerard Smakman, Ingrid de Vries, diverse organisaties en leden van D66-afdelingen

Fractieleden

Niels Hoefnagels, Hayat Chidi, Ayla Schneiders, Annemiek Dercksen, Michel Groothuizen, Philip Overkleeft, Ali Dekker, Marc de Droog, Sebastien Kraaijeveld, Adriëtte Sneep, Mirjam Brouwer

Eindredactie

Ellen Bijsterbosch en Hayat Chidi